

Vít Hušek

**SYMBOL VE FILOSOFII
PAULA RICCEURA**

Svrlavy (Trinitas) 2004, 187 str.

Přestože se podle názvu jedná o zprá-
cování dílčích tématu v díle filozofa
širokého tematického záběru, vrhá
zkoumání zajímavé světlo na celek
Ricceurova myšlení. Jednotliví per-
spektiva problematiky symbolu, jak
vystupuje z Huškovy práce, nemá
vahu zpevňující osy postupující roz-
ličnými etapami myšletelova vývoje,
ale povahu otázky, která může být
pouho dílu stále znovu kladena a která
poukazuje současně na hranice i na
střed jeho myšlení. I tak je možno
chápat Ricceurovo „symbol domne
penser“. Symbol dává mysllet, ale sám
není nikdy zcela (do)myšlen. To pla-
ní nejen o konkrétním symbolu, ale
také – a o to se zde jedná – o teorii
symbolu.

Tato skutečnost jistě přispívá k to-
mu, že se Ricceurova teorie symbolu
metěší systematickému zájmu inter-
pretů. Nezanemá to však, že by pro-
blematika symbolu nebyla v Ricceu-
rově díle tematizována. Již v rámci
úvodního projektu *Philosophie de la
volonté* je naopak vyhlášen program
filosofové vycházející ze symbolu
ze svého vodítka (srv. str. 13–14).
Tento dialektický vztah mezi symbo-
lem a filosofií – symbol je podnětem
k filosofií a filosofie se pokouší mys-
let symbol – se v Huškově knize uka-
zuje jako skrytý zdroj pohybu Ricceu-
rova myšlení.

Vytrvalá otázka, kterou klade dílu
P. Ricceura téma symbolu, můžeme
v souladu se strukturou recenzované
práce formulovat jako otázku po vztah
hu symbolu a řeči. Jaký je vztah mezi
způsobem, kterým na jedné straně
symbol a na druhé straně řeč označu-
je, „znamena“? Centrální část Huško-
vy práce (kap. 3–5) diskutuje tuto
otázku ve třech vrstvách – ve vztahu
k označování a k struktúře smyslu, ve
vztahu k metafóře a konečně ve vztah
hu k filosofií. Tento postup odráží pe-
riodizaci Ricceurovy filosofiie symbo-
lu, kterou práce nabízí. První pojetí se
odvíjí od knihy *La symbolique du
mal*. Druhá verze je ovlivněna teorií
především knihou *La me-*

Klíčovým je Ricceurovo trvalé
přesvědčení, že symbolizovat jen skrze řeč,
která může symbolizovat jen skrze řeč,
opakované nařadí
metáforou, alegorií, textem a jedná-
ním. Samotného Ricceura vedly úva-
hy o metafóře k uznání mezistupňů
mezi ní a symbolem. Základní rozdíly
mezi Ricceurovou teorií symbolu a symbolem spočívá
v tom, že symbol je „vázán ke konfi-
guraci kosmu“, zatímco metafora je
svobodná invence
nevázaná svobodná invence
určuje odlišnou tem-
atickou figuru: zatímco metafora
trvalejší. Takto
odlišnost však právě
umožňuje odstupňování. Metafory
mohou být trvalejší a méně trvalé, při-
tom ty nejrvalější se nápadně podo-
bají symbolům.

Ricceur zná tři oblasti či dimenze
symbolu: oblast kosmickou, oblast
poetickou. Problema-
tiku vztahu mezi symbolem a řečí je
vody, symbolizuje přímo, bez dopro-
zjevně odlišná v oblasti poetické
a v oblasti kosmické. Zároveň kos-
mická rovina symbolu vybízí k otáz-
ce, zda kosmické symboly nemožnou
symbolizovat samy bez pomoci řeči,
na poetické úrovni je naopak problé-
mem, kde hledat materiální základ
symbolu. (Hušek ho navrhuje spatřo-
vat ve zvukomalebné stránce jazyka –
str. 134.) Obě obříže jsou, zdá se nám,
dvěma stranami téže mince: materiál-
ní základ symbolu je Ricceurem zá-
měrně podceňen. Termín „materiální“
zde ovšem může být zavádějící. Snad
by bylo přesnější mluvit o „věcném“
základu symbolu. Kardinaální otázku
je, zda věc sama může nést význam
nezávisle na řeči, případně, jinak ře-
čeno, zda věci mají svou vlastní řeč,
odlišnou od řeči slov. Hušek problé-
m takto neformuluje, ale domníváme se,
že řada jeho kritických připomínek
ukazuje naznačeným směrem.

Vedle přechodu mezi symbolem
a metaforou Hušek dosti přesvědčivě
vypracovává analogické rozostření
distinkce mezi symbolem a alegorií
(str. 142). Ricceur staví do protikladu
možnost alegorií „rozšířovat“ a ne-
přístupnost symbolického smyslu.
Analýzou tří rozdílných rovin dospívá
autor práce k závěru, že lze „do sym-
bolické univerza přijmout některé
druhy alegorie“ (str. 144). Tento závěr
vede čtenáře k opakné úvaze: jsou-li
některé alegorie součástí symbolické-
ho universa, pak některé symboly
alespoň do jisté míry umožňují „pře-
klad“ typický pro alegorii. Můžeme
za takový překlad považovat interpre-
taci? Taková myšlenka by umožňova-
la závislost symbolu na řeči revido-
vat. Symbol, např. kosmický symbol

přímou, bez dopro-
zjevně odlišná v oblasti poetické
a v oblasti kosmické. Zároveň kos-
mická rovina symbolu vybízí k otáz-
ce, zda kosmické symboly nemožnou
symbolizovat samy bez pomoci řeči,
na poetické úrovni je naopak problé-
mem, kde hledat materiální základ
symbolu. (Hušek ho navrhuje spatřo-
vat ve zvukomalebné stránce jazyka –
str. 134.) Obě obříže jsou, zdá se nám,
dvěma stranami téže mince: materiál-
ní základ symbolu je Ricceurem zá-
měrně podceňen. Termín „materiální“
zde ovšem může být zavádějící. Snad
by bylo přesnější mluvit o „věcném“
základu symbolu. Kardinaální otázku
je, zda věc sama může nést význam
nezávisle na řeči, případně, jinak ře-
čeno, zda věci mají svou vlastní řeč,
odlišnou od řeči slov. Hušek problé-
m takto neformuluje, ale domníváme se,
že řada jeho kritických připomínek
ukazuje naznačeným směrem.

Vedle přechodu mezi symbolem
a metaforou Hušek dosti přesvědčivě
vypracovává analogické rozostření
distinkce mezi symbolem a alegorií
(str. 142). Ricceur staví do protikladu
možnost alegorií „rozšířovat“ a ne-
přístupnost symbolického smyslu.
Analýzou tří rozdílných rovin dospívá
autor práce k závěru, že lze „do sym-
bolické univerza přijmout některé
druhy alegorie“ (str. 144). Tento závěr
vede čtenáře k opakné úvaze: jsou-li
některé alegorie součástí symbolické-
ho universa, pak některé symboly
alespoň do jisté míry umožňují „pře-
klad“ typický pro alegorii. Můžeme
za takový překlad považovat interpre-
taci? Taková myšlenka by umožňova-
la závislost symbolu na řeči revido-
vat. Symbol, např. kosmický symbol

interpretations) je zařazen také ex-zájem o jednání doprovázel úvahami kurs o pojetí symbolu u C. G. Junga. o interpretaci textu.

Spíše charakter exkursu má i kapitola Zjistává otevřena otázka (v recenzi o kantovských motivech v Ricceurové zvané práci i historicky), zda by Riddle. Paralely jsou podle Huška spíše ceurov zájem o text mohl přimět teorii symbolu k další proměně podobné

Kapitola 7 zkoumající možnost ap-té, kterou způsobily úvahy o metafilitace Ricceurovy filosofie symbolu ře. Otázka by mohla znít také takto: v liturgii, přestože je také označena Proč se jednání interpretuje pomocí jako exkurs, může být právem chápá-textu, místo toho, aby změnilo pojetí na jako svorník celé knihy. Právě hle-symbolu? Trojice symbol-jedná-disko liturgie, která je symbolickým ní-text otevírá slibnou oblast bádání, děním *par excellence*, účinně odkrývá která však již přesahuje záběr knihy, otazníky nad Ricceurovým pojetím Téma odstupu textu od promluvy je symbolu. Kromě již zmíněného pro-pojednáno bez poukazu na jeho důle-blému autonomie kosmicko-ontolo-žitost v díle J. Derridy, pouze zmíně-gické dimenze symbolu, který Hušek na je (nejen) v analytické filosofii šitkazuje na otázce jeho nesémantické-roce reflektovaná možnost chápat akt ho základu (oddíl 6.1), je to také ne-řeči jako svého druhu jednání, v ná-schopnost Ricceurova přístupu poro- znaku zůstává i téma symboliky vý-zumět rozsáhlejší symbolické struk-tvanného umění, pro něž úvahy o litur-tuře, jakou je např. obřad. Skutečnost, gii poskytují impuls,

že problém vztahu symbolu a řeči Téma liturgie tedy slouží jako jaký-souvisí s mtrou „rozsahu“ symbolu, je si katalyzátor otevřených otázek, kie-v Huškově knize patrná již ve čtvrté ré ale směřují spíše než na autora re-kapitole *Symbol a metafora*. Metafora cen-zované práce na samotného P. Ri-se totiž se symbolem setkává právě ceura a jeho dílo.

Tam, kde prostupuje celek lidského Kniha je přepracovanou verzí diskursu. Podobný motiv se objevuje autorovy doktorské práce, což pro-ve výkladu o blízkosti symbolu zrazuje určitá školská, suchá dů-a mýtu (oddíl 3.4). Tam, kde se sym-kladnost. Na některých místech je bol vztahuje k rozsáhlejší oblasti, zís-porozumění zůženo přílišnou struč-kává řečovou povahu. Není proto ná-ností (např. charakteristika tragic-hodou, že zájem Huškových před- kých mýtů na str. 47 nebo výklad chůdci o vztah Ricceurovy filosofie o plnosti řeči na str. 89). Někdy je a liturgie téměř bezděčně sklouzává obřížně rozhodnout, zda nepřesvěd-od symbolického jednání k řeči a tex- čivost textu připsovat P. Ricceurovi tu. Liturgické jednání je v perspektivě nebo autorovi práce (dialektické pře-Ricceurovy filosofie snáže pochopi- konání Hegelovy a Freudovy herme-tejně jako text než jako symbol. Tato neutiky, str. 111). To je posíláno tím, skutečnost také objasňuje, proč ve že V. Hušek vyjadřuje svou kritiku třetí řázi své filosofie (podle periodl- a své pochybnosti často velmi zdr-zace, kterou Hušek nabízí na str. 23) žemlivě. Pouze v poznámce se nachá-Ricceur téma symbolu opustil a svůj zí výtku, že Ricceur neospravedlňuje

své tvrzení o přítomnosti všech tří vanost tématu k ospravedlnění nesro-oblastí v každém jednotlivém sym-zumitelnosti vlastního textu. Velmi bolu (pozn. 75), i kritika jejich ne- erudovaný a užitečný je také úvodní rovnováhy (pozn. 83). Podobně je stručný přehled Ricceurova díla a jeho tomu i se zásadní kritikou obsaženou periodizace.

Můžeme shrnout, že kniha jednak nost objektivizovat symbolickou podává dosud nedostupný přehled strukturu jako kapitulaci. Na druhou Ricceurových teorií symbolu, jednak stranu je kritickému zhodnocení vě- otvírá celou řadu inspirujících filo-sofických problémů přesahujících

nována celá šestá kapitola.

Velmi vítané jsou shrnující tabulky historický zájem o Paula Ricceura. a schematické znázornění jedhotli-vých sémantických struktur. Autor nepodlehl pokušení využít kompliko-

Štěpán Holub